

LIBRORUM RECENSIO

UMBERTO MORICCA, *Scritti latini editi e inediti* (Messina, Casa, Ed. D'Anna, 1939, p. 238, L. 15).

Nemini, qui latinitatem sapiat, ignotus est Humbertus Moricca, qui multos iam annos magna solertia acrique studio litteris latinis tantam operam navat ut, quod saltem ad christianas litteras attineat, facile philologorum princeps habeatur. Qui, ne quidquid tot annis latine scripsisset, id vel in libellis tempore editis vel, nondum typis impressum, in scriniolis inertium tinearum pastus lateret, in unum nuper contulit, huius rei quoque causa, ut et suo ipsius exemplo adulescentes cohortaretur ut lingua latinam non modo perdiscerent, sed etiam pertractare vellent.

Praecipua huius voluminis pars de Seneca est. Nam quum in lucem Senecae tragoeidas ad criticam rationem emendatas edidisset, fuisse his praefatus est, omnes quaestiones magno ingenii acumine magnaque eruditione attingens. De quibus, quum non hic idoneus locus pateat, philologi videant.

Peracute idem de duobus illis Lucretii versibus (II, 166 s.) disseruit, qui tot virorum mentes ita exercuerunt, ut in diversas prorsus sententias abierint. Sed cur auctor (p. 118) scripsit: «Dissertatiuncula hic iterum editur, quum primum in lucem prodiisset»? Nonne, post editur, prodierit scribendum erat?

Nonnullas quoque dissertationes hic habes de quadam beatae Christinae passione, a Moricca inventa ac primum edita.

Meos oculos non haec quidem plus detinuerunt, at quae postremis libri paginis continentur, quibus, etsi parvi ponderis res videntur, et suos mores et quandam animi sui acerbitatem et sui ipsius ingenii specimina Moricca obtulit legentibus. Ad memoriam enim patris revocandam pauca quidem conscripsit, sed ea et vehementi animi motu conscripta sunt et vehementer legentium animos movent. Hic illic Ovidii verba ac sensa deprehendas, quae animi moerorem minuere quodammodo videantur. Maximam vero vim tunc Moricca ostendit quum de se ipse mentionem facit. «Quidnam fructus — scribit — ex tot assiduorum annorum labore usque adhuc percepisti, vel potius de cetero me

percepturum expecto? Ah, pater mi optime, quantum homines ab illis diversi, quos in ipso aetatis limine animo effinxeram!» Ad haec eadem in sequenti epistula ad Pium XI Papam redit, idque vel breviter tangit quibus vulneribus immerita passus usque intus doleat ac gemit.

Oratio quaedam quoque suum pondus habet, quam in studiorum universitate Melitensi, quum gradus academici conferrentur, anno MCMXXXIV habuit. In qua, ut Cicero Archiam defendens, ipsam poësim et poëtas summis laudibus extulit, et oratoria quadam vi et poëtarum verba passim mutuando quantum ad ingenuos animos excolendos litterarum momentum sit rotundo ore exponit; qua in re nonnulla Ciceronis loca feliciter est imitatus.

Aliae brevesque epistulae atque inscriptiones in hoc volumine inveniuntur et, quod minus mireris — turba enim sumus! — *acria dulcia*, versus scilicet nonnulli. Est ubi certa manu venenatas sagittas in inimicos auctor iaculetur, ubi Catullum, spurcum inquam Catullum, ac Martialem nimis redoleat. Quod satis probat Moriccam non semel, quamvis longe aliud iter fere semper fecerit, musarum quoque templum vel ad breve tempus pulsavisse. Exempli causa epigramma de ortu Italiae Moderator noster mihi referre sinat:

*Prisci horrendam armis mirando Pallada natam
carminibus partu concinuere suis.
Haec mi visa prius delirae somnia mentis;
nunc autem, fateor, tota adhibenda fides.
Maius enim factum est portentum: e vertice vidi
armatam Italianam prosiluisse Ducus.*

Quum omnia vero hic latine scripta sint, cur libri titulus et auctoris nomen et reliqua huiusmodi non ea quoque latine sunt impressa?

D'Anna autem, vir clarissimus, — meo quoque civi aliquid laudis addam, — perbene fecit quod, editoris munus aggressus, tanti viri opus haud sane ignobile vulgavit.

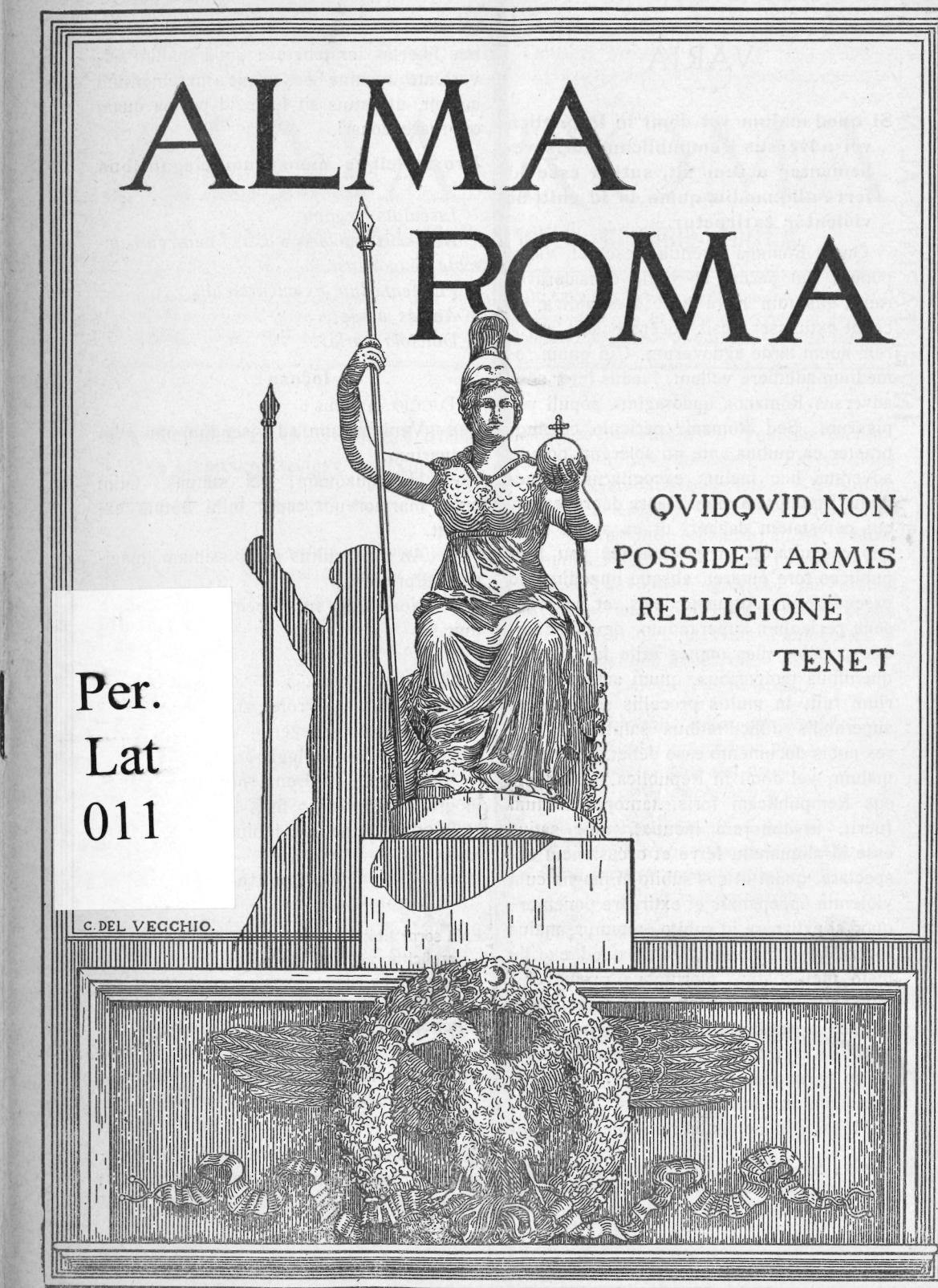
IOS. MOR.

IMPRIMATUR:

† Fr. ALFONSI C. DE ROMANIS, Ep. Porphyreonen.
Vic. Gen. Civitatis Vaticanae.

Dr. JOSEPHUS FORNARI, Moderator, Sponsor.

TYPIS POLYGLOTTIS VATICANIS

VARIA

Si quod malum vel domi in Republica vel adversus Rempublicam foris vehementer actum sit, satius esse id ferre aliquandiu, quam in id eniti ut violenter extirpetur.¹

Quum Romana potentia cresceret, vicini populi, qui parum ab initio consideraverant, quantum nova haec Respublica, si caput extulisset, ipsis nocere posset, errorem suum tarde agnoverunt. Cui quum medium adhibere vellent, foedus inter se sese adversus Romanos quadraginta populi pugnerunt. Sed Romani, periculo cognito, praeter ea quibus ante uti solerent, novum adversus hoc malum excogitarunt remedium. Dictatorem enim creare decreverunt, cui potestatem dabant, ut ex animi arbitrio consultaret, et ea quae ex usu Reipublicae fore putaret, absque impedimento exsequeretur. Atque id ipsis, et ad praesens periculum superandum, devincendosque populos illos omnes utile fuit, et sequentibus temporibus, quum actum imperium fuit, in multis procellis sedandis et superandis difficultatibus salutare. Quae res nobis documento esse debet, ut si quod malum, vel domi in Republica, vel adversus Rempublicam foris, tantopere actum fuerit, ut timorem incutiat, tunc satius esse id aliquandiu ferre et occasionem expectare, quam ut nos subito ei magna cum violentia opponamus et extirpare conemur: quod si extirpare id subito enitemur, maius incendium efficiemus, et id quod ex illo malo metuebatur, plerumque promovebimus. Huiusmodi incendia persaepe in Republica accenduntur, et quidem ab internis causis citius quam externis, veluti quum permittimus ut unius civis potentia, plusquam ex usu Reipublicae sit, augeatur, aut leges aliquae paullatim aboleantur, qui-

bus libertas innitebatur; quod malum advertente nemine eo usque incrementum accipit, ut satius sit ferre id postea quam extirpare conari.

Pro iudicibus mensarum elegantibus

ESCARUM ORDO:

Iusculum regium.

Homarus vulgaris elixus, cum embamate Magonensi.

Pulmentarium ex cucurbitulis.

Anates assae.

Dulciola varia.

Locosa

TUCCIO Amicus:

— Veni mecum ad visendum museum statuarium.

— Haudquaquam; odi statuas. Olim enim marmoreum caput mihi fletum excussit.

— An quia vultus acerbissimam imaginem exprimebat?

— Non; quia super pedes meos procubuit.

TUCCII in schola.

MAGISTER: — Profer gradum comparativum adiectivi «aeger».

TUCCII: — «Magis aeger».

MAGISTER: — Bene! «Aeger» autem in gradu superlativo fit...

TUCCII (sine ulla dubitatione): — Mortuus!

Aenigmata

I

Fida soror tibi, Elissa fui. Mihi litterula una praeficitur necnon altera subiicitur?

Nascitur urbs subito, quondam quae strage ne-

[fanda]

Romanos caesos sensit ab Hannibale.

II

Decurrentes volvorum tenui per prata susurro.

Inseritur mihi rho? Do decus arboribus.

FR. PALATA.

Aenigmata in superiore fasciculo propo-
sita his respondent: 1) Cynthus, Cyathus;
2) Creon, Anacreon.

¹ Ex NICOLAI MACHIAVELLI opere: *De republica disputationes ex prima decade T. Livii latine vertit H. BINDI.*

Ann. XXVII

Romae, mense Octobri MCMXL

Fasc. X

ALMA ROMA

LATINITATIS PRAECONIUM SINGULIS MENSIBUS EDITUM

Premium subnotationis an. MCMXL est pro Italia libell. 15; pro ceteris nationibus summa italicas lib. 30 exaequans; ante solvendum rectoque mittendum sive ad IOSEPHUM FORNARI doctorem Romam, Via del Governo Vecchio, 96 sive ad Typographiam Polyglottam Vaticanam, Città del Vaticano

DE ETHNICORUM ET CHRISTIANORUM HYMNIS IN SACRIS SOLEMNIBUS CANENDIS

Ethnicos in suis sacris solemnibus ad deos colendos hymnos habuisse apprime novimus. Salaribus, Anciliaribus, Convivalibus carminibus sepositis, Livius Andronicus (240 a. Chr.) carmen piacularē ad Iunonis iram placandam composuit, quod viginti septem puellae cecinerunt. His prestationibus victoria ad Metuarum contra Hasdrubalem exornatur, eodemque tempore Senatus consulto statutum est, ut Poëtæ in Aventino monte templum Minervae dicarent. Sed de tam multis carminibus nulla traditio superest. Notissimum tamen exstat Horatii Flacci illud carmen saeculare, quod Octaviani Augusti iussu, in Iudis saecularibus restitutis (17 a. Chr.) a viginti septem pueris totidemque puellis canendum erat.

Sacri hymni longe melius apud Christianos floruerū; nosque, suavitate argumenti illecti, de binis hymnis disceptabimus.

Exemplum sumemus ex historicis hymnis, quorum alter a Divo Thoma, alter ab Horatio nobis traditi sunt.

Thomas illud «Sacrī solemniis iuncta sint gaudia» in Festi Corporis Christi, officio cecinit, quum novum atque inef-

fabile sacramentum, a Vulsinio dictum, fidelium animos commovit. Ex sermone Thomae Aquinatis accepimus: «Ut autem integro celebritatis officio institutionem tanti Sacramenti recoleret plebs fidelis, Romanus Pontifex Urbanus IV huius Sacramenti devotione affectus, pie statuit praefatae institutioni memoriam prima quinta feria infra octavam Pentecostes a cunctis fidelibus celebrari».

Hymnus panegyricus ita sonat:

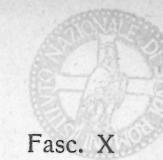
*Sacris solemniis iuncta sint gaudia
et ex praecordiis sonent paeonia;
recedant vetera, nova sint omnia
corda, voces et opera.*

*Noctis recolitur coena novissima
qua Christus creditur agnum et azima
deditse fratribus, iuxta legitima
priscis indulta patribus.*

*Post Agnum typicum, expletis epulis,
Corpus dominicum datum Discipulis,
sic totum omnibus quod totum singulis
eius fatemur manibus.*

*Dedit fragilibus corporibus ferculum,
dedit et tristibus sanguinis poculum,
dicens: accipe quod trado vasculum,
omnes ex eo bibite.*

*Sic sacrificium istud instituit,
cuius officium committi voluit
solis presbyteris, quibus sic congruit
ut sumant et dent ceteris.*

*Panis angelicus fit panis hominum,
dat panis caelicus figuris terminum;
o res mirabilis, manducat Dominum
pauper, servus et humilis.*

*Te Trina Deitas unaque poscimus
sic nos tu visita sicut te colimus;
per tuas semitas duc nos quo tendimus
ad lucem quam inhabitas.*

Horatianae metricae legibus hymnus obedit, nam de asclepiadea tetrastica diopodia agitur, quae ex ternis minoribus asclepiadeis et ex singulo gliconeo constat.

Cum Pentecostis solemnibus novum hoc Corporis Christi festum connectitur, unde poëta fideles ad novum gaudium incitat primis duabus strophis «*Sacris solemnibus iuncta sint gaudia*». Sequitur pars historica: «*Noctis recolitur*»; «*Post Agnum typicum*»; «*Dedit fragilibus*». Pars liturgica subit: «*Sic sacrificium*» complet: «*Panis angelicus*»; clauditur hymnus Dei unius et trini laude, recinendo «*Te Trina Deitas*».¹

Qua nobilitate polleat hymnus, a nobis non est decantandum: illo enim augustissimum Eucharistiae Sacramentum canitur, quo nil sanctius, nil divinius; unde facile explicatur ille vaticinus furor, quo poëta theologusque rapitur auditores omnes invitans: «*Sacris solemnibus iuncta sint gaudia*». Narratio historica brevitate perspicua, non brevem evangelicam expositionem resumit, qua de causa facile, ante oculos, tota Christi passio cadit. Explicit hymnus illa eucharistica laude, quae eodem tempore et precem et spem sapit: «*Per tuas semitas duc nos quo tendimus, ad lucem quam inhabitas*».

* * *

Alter hymnus de quo ratio nostra erit, nullique inter doctos viros ignotus, *Car-*

¹ *Panis angelicus fit panis hominum*, in qua legitima illius *humilis* significatio sonat: et «*pauper humilis*», seu etiam «*pauper qui humilitate sua Domino non displicuit*». — Hymnum italico sermone egregie Ioachim Belli interpretatus est, eritque utique legendus (*Inni Ecclesiastici*. Roma, Garroni, 1913).

men saeculare inscribitur. Q. Horatius Flaccus carmen scripsit, quod in tabula quadam Fastorum consularium legitur; et utique, iubente Augusto, Horatius hoc hymno ludos saeculares nobilitavit. Sapifica stropha poëta utitur; Aquinas vero asclepiadea cecinit; id parvi interest, rei caput est quod poëtae sacrum hymnum cantentes non solum dignitate argumenti inter se differunt, quum Horatius commenticia numina, Aquinas autem verum Deum cantant, sed ipso canendi stylo.

In Aquinate perspicua est unitas divini afflatus, quam perperam apud Horatium invenies. Aquinas enim in argomento proposito: «*Coena novissima*» perstat et instat nunquam digrediens, quod fit tertia stropha: «*Corpus dominicum*» — «*vasculum ut bibant*», quinta: «*Sacrificium*», sexta: «*Panis angelicus*». Ubinam tam perspicua unitas?

Apud Horatium contra notatur: hymni argumentum totum esse in Apollinis atque Dianae laudibus: «*Phoebe silvarumque potens Diana*» quibus Sibyllini versus monuere «*dicere Carmen*». Sed poëta statim laudes divorum reliquit, quae erant canenda, et vota promitt:

a) ne sol, — id est Phoebus, — quid Roma maius visat;

b) ut Diana, Lucinae nomine adhibito, partus et matres tueatur; sobolem producat; prosperet decreta Patrum; ut populus referat cantus et ludos.

Quo Divorum laudes abierunt? Divis Apolline et Diana sepositis, Parcae id est Moirai Lachesis, Atropus, Clotus inducuntur. Tellus quae Cererem, alibi Dianam, spicae corona donat, Romanorum in agros feracitatem apponit, sed id ad laudes divae quid refert? Redeunt Apollo et Luna, id est Diana, quibus Aeneae fabula adnectitur; reliquus hymnus romanum imperium nuper constitutum melius semper prorogat in aevum. Conclusio Iovem deosque cunctos appellat ac tandem chorus

puerorum puellarumque Phoebum atque Dianam evocat, dicens se doctum eorum dicere laudes; sed quas laudes? Potius dicaret se doctum promere vota.

Horatius didascaliam secutus est quam Zosimus, Theodosii imperatoris aequalis, retulit; cuius rei causa totus hymnus notitiae inventi caret, et si quando nitet, ut in illis «*alme sol*»; «*condito mitis*»; «*iam mari terraque*», nitor hic non ex argomento, sed ex poëtae cerebro fulget. Multa sunt demisse expressa, quae non artem poëticam, sed historicam fidem spectant: «*cui per ardorem*»; «*quaerere vos bobus*»; «*iam Fides et Pax*»; «*si Palatinus*»; «*haec Iovem sentire*», omnia divino spiritu parentia quae in eucharistico hymno nullum locum haberent. Plura sunt, quae demi possunt, multa sunt in quibus, non bonus Homerus, sed bonus Horatius alto somno dormitat.

Ex Aquinatis hymno quid demi posset? Veluti saxum stat nulloque modo partem de illo solido saxo demas. Venustus et constans fidelium canentium captui se praebet; contra, puerorum puellarumque captus nec scio quae ex horatiano carmine essent prona ac perspicua. Quid de Mediis, quid de Scythis, quid de Indis pueri noverant? Quid de lege Papia Poppea? Pueri et pueri quid sentire poterant de feraci lege marita? Ipsi qui puerili simplicitate gaudentes nil melius quam ludum, quam pomparam avebant?

Hymnus hic in Palatino atque in Capitoline colle quum a pueris caneretur, neque a pueris neque a romano populo intelligebatur, nullamque virtutem habebat animos ad pietatem movendi; qua de causa horatianus hymnus non sacer, sed politicus dicendus est. Bene quidem in aula a Flacco, a Vario, a Tucca, a Vergilio, ab Agrippa, a Maecenate, Augusto praeciente, cani poterat. Aquinatis vero hymnus per saecula in ore fidelium sedit, atque sedebit, quia vere ac proprie sacer hymnus

fuit. Itaque binis his inter se hymnis collatis atque inspectis cuinam palma erit statuenda? Aquinati christiana an Horatio ethnica Camoena canentibus?

Sed omnibus hoc vitium! Plura sunt quae apud nostros scriptores nitent, sed facile seponuntur; nam haec humanistarum traditio fuit: ethnicos poëtas ad astra extollere, nostros humi deprimere. Multa, pulchra dicuntur quia ab Horatio seu a Vergilio dicta fuerunt; eadem aliquando etiam potiora, nulla laude ornantur, quia non ex Horatio, non e Vergilio fluxerunt.

Pro dolor! degeneravimus a parentibus nostris, ab iis, a quibus, Media intercedente aetate, humanitatem accepimus, atque docentium ignavia, tyrones nostri in sacris Seminariis ne unum quidem ex Mediae aetatis latinis scriptoribus cognoscunt, dum in eorum scriptis tam fulgida exempla inveniri possunt, ut ex Pauliniano *de lusciniae cantu* in superiore huius commentarii fasciculo, et ex delibato Aquinensi hymno, cognosci potest.

Sed de his nunc satis; plura infra dicemus.

ALEXANDER AURELI.

HISTORICAE NOTAE¹

De Romana Republica ab abrogatis decemviris ad coniurationem Spurii Melii.

Abrogatis decemviris — refert traditio — restituitur in Republica regimen consolare cum provocatione: primi novi consules ab interrege creati sunt M. Horatius et M. Valerius, qui libertatem restituere et «leges duodecim tabularum in aes incisas populo in foro exposuere atque rogavere; plebis magistratus novis cautelis muniere».

¹ Cfr. fasc. sup. mens Iuli.

Alias leges plebi faventes Horatius et Valerius consules rogasse feruntur. Appius Claudius et Oppius decemviri, in carcerem deducti, periere, ille manu sua, hic autem morbo; reliqui decemviri in exsilium pulsi.

Pace ita rursus interna composita, Romani ad externos compescendos sese verterunt. Insequenti anno (CCCCXLVIII) dicuntur a tribunis plebis in tribunos «cooptati» duo patricii, iidemque consulares: Sp. Tarpeius et A. Aternius; sed L. Trebonius, plebis tribunus, auctor fuit ut, «cooptatione» abrogata, singuli plebis tribuni comitiis tributis crearentur. Dissensiones inter patricios et plebeios quotidie renascuntur: illi concessiones iam factas aegre ferunt, hi novas cupiunt. C. Canuleius, tribunus plebis, proponit: 1º ut ius connubii inter patricios et plebeios tandem concedatur; 2º ut alter saltem consul vel a plebe deligi possit. Utrinque contendunt; sed imminente iam Volscorum Aequorumque nova irruptione, patres tandem primum rogatum concedunt; quod autem ad alterum, nova quaedam via initur: quoniam nefas videbatur patrum consulare munus plebi committere, consulum loco creati sunt novi magistratus «Tribuni militum imperio consulari», annui, sed certo quodam numero, qui ex utrisque deligi possent. Primi tribuni militares imperio consulari a CCCXLIV tres fuere: A. Sempronius, L. Atilius, T. Clelius; sed non ex ritu augurali; quapropter sese munere abdicant, eorumque loco bini consules restituuntur.

Eodem anno Ardeae fit plebis secessio a patriciis, contentione inter eos exorta ob virginem a patricio quodam et a quodam plebeio concupitam. Patricii a Romanis, plebei a Volscis auxilium petunt: illi, consule Geganio duce, hos deviceret et sub iugum misere: Ardea fit colonia Romana.

Quum autem Roma caritate rerum atque morbis afficeretur, senatus, an. CCCCXL, primum «Praefectum Annonae» creat

L. Minucium. Sed patricius Spurius Melius, captans favorem plebis, magnam frumenti copiam populo distribuit, operam implicans «Praefecti Annonae», cupitque rex creari. Res in maximum discrimen devenerunt: plebs erat Spurio Melio devincta; Dictator creatur L. Quintius Cincinnatus, qui sibi magistrum equitum deligit C. Servilius. Hic Spurium citat, deinde inopinato trucidat sica, quam sub ala abscondens, ideoque C. Servilius Ala dictus. Dominus Melii solo aequatur, unde Aequimelium locus ille appellatus. Minucio, qui coniurationem patefecerat, columna ad portam Trigeminam dicata, super quam bos erat auratus. Populus Spurii morte commovetur; sed ecce hostes irruunt: pax interna componitur; bellum initur ad Fideates Veientesque compescendos; quibus bellis iam aetatem ingredimus, quae magis a fabulis recedit, accedit autem ad historiam.

Sed prius quam ulterius procedamus, nonnullas criticas notas iis quae superius retulimus addere iuvat.

Lucius Minucius Praefectus Annonae exhibetur; attamen praefectus annonae, uti extra ordinem magistratus, creatus appetit an. CI a. Ch. n.; porticus autem frumentaria, quae Minucia appellabatur, erecta est non ante an. CVI a. M. Minucio illo, qui de Scordicis triumphaverat. Praeterea Lucius Minucius hic exhibetur cooptatus fuisse undecimus tribunus ab ipsis tribunis; sed iam Livius animadverterat nusquam plus decem tribunos fuisse. Spurius Melius equestri ordine perhibetur atque ab Ala interfectus; at idem paulo post (anno CCCCXXXVI) appetit tribunus plebis Alameque accusat.

Quoniam vero post Graecanos tumultus lex quaedam Servilia res perturbatas restituisset (CVI a. Ch. n.) atque (an. CXXI) Minucius quidam plebis tribunus maximam dedisset operam, ut leges Graecorum abrogarentur, nil mirum si ea quae saec. II

facta fuerint ad saec. V anticipata sint.

Traditio de statua aurata refert; at iam Valerius Maximus (II, 5) notat: «Statuam auratam nec in Urbe, nec in ulla parte Italiae quisquam prius aspergit, quam a M. Acilio Glabrone equestris patri poneatur in aede Pietatis»; cui concinit Livius (XL, 34).

Conatus ad regnum restituendum primis reipublicae temporibus fieri quidem potuerunt, non postea. Aliquid tamen veri latet in hac narratione tota; sed qua forma nobis tradita est, fabulosa late appetit.

SILVIUS ROMANI.

DE LATINI SERMONIS NOTIS SINGULARIBUS¹

Genitivus et ablatus qualitatis

Non indiscriminatim usurpantur genitivus et ablatus qualitatis.

EXEMPLA: *Ingenio et sermone eleganti, valetudine incommoda* Sextius Calvinus fuit (CIC., Brut., 34) — Cato in omnibus rebus singulari fuit prudentia et industria (CORN. NEP., 24, 3) — Hannibal's nomen erat magna apud omnes gloria (CIC., De Or., II, 18) — Natura humana imbecilla atque aevi brevis est (SALL.) — Critognatus magnae auctoritatis in Arvernus habitus est (CAES.) — Philodami filia summa integritate pudicitiaque existimabatur (CIC., Verr., I, 25) — Iulius Caesar fuisse traditur excelsa statura, colore candido, terribibus membris, ore paulo pleniore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera, nisi quod tempore extremo repente animo linqui atque etiam per somnum exterreri solebat (SUET., Caes., 45) — Plura scribere non possum, ita sum animo perculso et abiecto (CIC., Attic., III, 2) — Antonius vir maximi animi, utinam etiam sa-

pientis consilii fuisse! (CIC., II ad Br., 8)

— Nimium me timidum, nullius animi, nullius consilii fuisse confiteor (CIC., Sext., 16) — Quem vestrum tam tardo ingenio fore putavit? (CIC., Leg. agr., 3, 2) — Tu fac animo forti magnoque sis (CIC., Fam., I, 5) — Qualis futurus sit equus, e pullo coniectari potest, si est oculis nigris, naribus non angustis, aribus applicatis, non angusta iuba, crebra, fusca, subcrispa, subtenuibus setis, implicata in dexteriorem partem cervicis (VARR., R. R., 2, 7) — Herodotus tanta est eloquentia, ut me magnopere delectet (CIC., De Or., II, 13) — Agesilaus statura fuit humili et corpore exiguo (CORN. NEP., 17, 8) — Turpi facie multos cognovi optimos (PHAEADR.) — Ibides perniciatis mirandae sunt (P.) — Ibes sunt aves excelsae, cruribus rigidis, corneo proceroque rostro (CIC.) — Hostes tegebat silva infinitae magnitudinis (CAES.).

De genitivis «nostrum, vestrum, nostri, vestri, etc.».

Genitivi «nostrum, vestrum», «nostri, vestri» et alia in *i* terminata usurpantur sensu valde diverso.

EXEMPLA: *Tetigine tuī quidquam?* (TER.) — Homo utriusque nostrum amantis (CIC., Fam., XI, 27) — Imperium summum Romae habebit, qui primus *vestrum*, o iuvenes, osculum matri tulierit (TIT. LIV., I, 56) — Patria communis est omnium nostrum parens (CIC., Cat., I, 17) — Non omnis moriar; multaque pars mei vitabit Libitinam (HOR., Od., III, 30) — Quis nostrum exercitationem ullam corporis suscipit laboriosam, nisi ut aliquid ex ea commodi consequatur? (CIC., Fin., I, 10) — Praesens omnium nostrum, milites, fortuna fidem cuius facere potest (TIT. LIV., XXV, 38) — Cui proposita sit conservatio sui, necesse est huic partes quoque *sui* caras esse, carioresque quo perfectiores sunt (CIC., Fin.,

¹ Cfr. fasc. sup.

V, 13) — Video, Patres conscripti, in me omnium *vestrum* ora atque oculos esse conversos (CIC., Cat., IV, 1) — Minus habeo virium quam *vestrum* uterque *nostrum* cupid (CIC., Att., XIII, 33).

De ablatis qui a comparativo pendent

Quidam ablativi comparativi praeeuntes totius propositionis locum tenent.

EXEMPLA: Plerique iniurias suas gravius *aequo* (=quam aequum est) habent (SALL.) — Et Hasdrubalis et aliorum *spe* omnia celeriora atque expeditiora fuere (TIT. LIV.) — Latius *opinione* malum disseminatum est (CIC.) — Fama prius, qua incerta in maius *vero* ferri solent, praecpta res erat (TIT. LIV., XXI, 32) — Omnia maiora etiam *vero* praesidia hostium, minora sua, metu interprete semper in deteriora inclinato, ducebant (TIT. LIV., XXIV, 44) — Sumus *solito* rariores, quod initium est gradatim desinendi (PI., Ep., II, 14) —

Quidam plus *aquo* in amicitiam congerunt (CIC.) — Ille ad patrem patriae *exspectato* revolavit maturius (VELL. PAT.) — Imbris continuis citatior *solito* amnis (TIT. LIV.) — *Dicto* prope citius equum in viam deiecit (TIT. LIV.) — Caesar *opinione* celerius venturus esse dicitur (CIC., Fam., XIV, 23) — Sic ait Neptunus, et *dicto* citius tumida aequora placat (VERG., Aen., I, 142) — Hic est truculentior atque plus *aquo* liber (HOR., Sat., I, 3) — Cur *solito* citius liquido iubar aequore tollit dies? (Ov., Fast., V, 547) — Laevinus serius *spe* omnium Romam venit (TIT. LIV.).

Quod tempus usurpari debeat

Latini ea tempora usurpant, quibus exprimatur quod in mente est.

EXEMPLA: Hostes ubi singulares e navi egredientes *conspexerant*, impeditos adorriebantur (CAES.) — Simul *inflavit* tibicen, a perito carmen agnoscitur (CIC.) — Quum ad villam *veni*, hoc ipsum, nihil

agere, me delectat (CIC.) — Id si *feceris*, et Spartam et ceteram Graeciam sub tuam potestatem se adiuvante te *redacturum* Pausanias pollicetur (CORN. NEP.) — Qui prior *strinxerit* ferrum, eius victoria erit (TIT. LIV.) — Id tu, Brute, iam intelliges, quum in Galliam *veneris* (CIC.) — Quocumque me *verti*, argumenta senectutis meae video (SEN.) — Amicitia quae *desit* nunquam vera fuit (CIC.) — Quod quum facies, communis commodo *inservieris* (CIC.) — Telo si primam aciem *praefrigeris*, reliquo ferro vim nocendi *sustuleris* (IUST.) — Si nos *premet* eadem fortuna, quid pueri misero fiet? (CIC., Fam., XIV, 1) — Si paulo latius *dixeris*, *exploris* omnem *exspectationem* nostram (CIC., De Or., I, 47) — Si fundamenta nostrae defensionis *erunt posita et constituta*, nullam accusationis partem pertinescam (CIC., Scaur., 6) — Ex voluntate Sullae omnia se *facturum* promittit (SALL.).

S. Leonardi in Helvetia.

I. Jss.

SELECTA PETRI ROYZZI MAUREI EPIGRAMMATA

Pedro Ruiz de Moros, ortu Hispanus, in urbe Alcagnitio (*Alcagniz*) in Aragonia sito sexto decimo saeculo ineunte natus est. Artibus, quibus aetas puerilis ad humanitatem informari solet, in urbe patria eruditus Ilerdae iuri Romano navavit operam. Sub anno 1537 in Italiam profectus per quinque minimum annos in diversis urbibus, praecipue Bononiae, studiis antiquitatis se dedidit, dum Petrus Gamratus, archiepiscopus Gnesensis, virum litteratum in Poloniam arcessivit, ut in universitate litterarum Cracoviensi utrumque ius doceret. Anno 1549 ad aulam regis Sigismundi Augusti vocatus est, apud quem munere iuris consulti et consiliarii fungeretur. Illum, cum sedem in Lituanię transferret, secutus ex anno 1557 Vilnam

urbem domicilium habuit, ubi canonicus atque custos ecclesiae cathedralis factus est. Qua in urbe vicesimo tertio die Martii 1571 animam efflavit.

DE EBRIETATE

Post tantas mensas repetitaque pocula bacchi
Non homines credas, pocula crede loqui.
Cogere parce scyphos nolentem haurire, vel
[istud
Si praestare nequis, coge venire sitim.
Cum sitio, permitte bibam, ne coge negantem;
Ille bibat, cum vis, qui bibit absque siti.

REI PUBLICAE SALUS

Publica res, recte factis si praemia desint
Poenaque delictis debita, stare nequit.

ADAM PRIMUS ET SECUNDUS

Primus Adam genus humanum damnaverat orco,
Sanguine quod fuso liberat alter Adam;
Invexit miseris mortem mortalibus ille,
Hic obitu vitam rettulit ipse suo.

AD CUNCTATOREM

Auditis precibus partem in quamcumque recli-
[nas,
Disce negare cito, vel dare disce cito.
Nam quisquis cito dat, bis dat; qui tardius, illi
Omnis cunctanti gratia paene perit.

DE GARRULITATE FEMINARUM

Me nisi religio prohiberet credere contra,
Quam sacra praescriptum pagina Mosis habet,
Ex costa fabricata viri cui femina dicta est,
Eruta sopito quae fuit una viro:
Tantum quod loquitur, tantum quod femina
[garrit,
Dixisset: ex lingua femina facta viri est.

CULPAE REMEDIUM

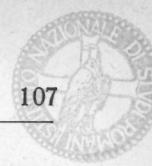
Erranti erroris confessio sola medela est;
Qui sua defendit crimina, bis reus est.

PAUCA LOQUENDUM

Multa audire decet prudentem et pauca profari,
Os qui unum ac aures se scit habere duas.

AMICUS

Non aurum vel opes, studio quaerantur amici;
Divitiis melior, credite, amicitia est.

DE FORTUNA

Fortuna haud somno, duro est quaerenda la-
[bore;
Hoc spreto semper desidiosus eget.

IN LOCUPLETEM

Distrahe quidquid habes facilis largireque. Chri-
[stus

Aeternas ad opes hoc tibi fecit iter.

Pauperibus tua praebe, omni sic te exue gaza;
Hac tibi perpetuas lege parabis opes.

IN BLANDILOQUOS

Ridentem blande semper blandeque loquentem
Hunc ut avis laqueos, ut fera rete, cave.

DE USU OPUM

Stultus opes dominas misere sibi fecit; easdem,
Qui sapit, imperio subicit ille suo.

DE QUATTUOR TEMPORIBUS

Claudit hiems terras, aperit ver, frugibus aestas,
Pomis autumnus replet; et annus abit.
Maeret hiems, ridet ver, gaudia duplicat aestas
Messibus, autumnus vitibus; annus abit.

INCISUM IN HOROLOGIO

Utendum est aevo; properantibus effluit annis;
Horas, dispensas quas bene, crede tuas.

Scriptoris carmina, quae supra proposui-
mus ex editione deprompsimus, quae a
Bronislavo Kruszkiewicz anno 1900 Cra-
coviae publicata est.

Vratislaviae scripsi tertio die mens. Septem-
bris anno 1940.

HANS LIS,
studiorum consiliarius.

QUORUNDAM ANIMALIUM VIAE, PUGNAE, INSTINCTUS

Quoniam eo tempore sumus, quo res
hae propius percellant, aliquid adnotare
placet in iis, quae ab animalibus offeruntur
miranda potius quam respicienda.

Et haec nos quidem aspicimus potius
quam perspicimus, nisi altius oculos in-
tendamus, Causamque rerum potissimum
in exiguis etiam fateamur pulcherrime fa-

cientem, et minima quaeque opportunissime temperantem ac disponentem.

Prima itaque sunt animalibus praescripta itinera quaedam, alimento eorum et generationi mire convenientia, quae adamussim pariter variarum ornatui tempestatum et conditioni respondent, atque hominum utilitati aptissime inserviunt.

In quibus mihi notanda praecipue occurrit lex, qua maris et caeli patet his via felicior longe ac tutior illa, quam nos fulti doctrinis, experientia muniti, omnibus deinde subsidiis praecincti aggredimur, calamitatibus et infortuniis obnoxiam.

Hirundines enim certo tempore discessurae, quasi e condito simul, singulis turmis per oppida singula nativa, atque, ut ita dicam, patria coactis, ire per aërem, redire, laetitia dices gestientes, ibique morari, diuque interdum innectere quasi moras. Ne credas id absque causa; temporis opportunitatem exspectant, non quae serenus sit aether, et mare placidum, sed quae consentiens afflet ventus in loca pertenda. Ubi instinctu novere haec esse coram, subito consilio cohorte facta, aciebus instructis, inire volatum, addere sese sociis, quae proximiores litoribus quaerendis exstant, ac demum agmine longo, exercitu magno pennas dare secundis flamminibus, et ex Italicas regionibus in Syriam, in Aegyptum, in Libyam, in Mauritaniae geminas tuto procedere.

Absit ut cogites devias ire, errare posse, deficere. Unaquaeque probe noscitur unde abeat, quo tendat, qui sint scopuli, insulae, aiae ad requiescendum in via. Nec una deerit proposito. Revisent ad apicem domos, tecta, turres unde venerunt, unde vere novo migraturae in nostra redibunt; nec defuere ex hisce delicatissimis avibus, quae singulis autumnis, quae vere quovis, alligatis ab hospite taeniola et charta subala, nunciae fuerint mutuae salutationis inter homines qui Italiā et Africā incolerent, nec alio modo, nisi hirundine hac,

novissent esse eum, a quo salutarentur quotannis.

Numquid unquam fecellit eos ventus? Numquid, iter quum facerent, procella unquam orta est?

Quae de hirundinibus dixi, haec etiam de coturnicibus dictum velim, quibus idem iter, eademque quotannis gemina conspi cienda sunt litora, praeter unum illud, quod plerumque noctu aggrediuntur, diebus delitescentes in herbis et paleis ad litus mari, at palabundae et vix binae. Idque eo mirabilius; nam non ceterarum exemplum eas movet, nec multitudo similium trahens, sed quaedam interior vox, quam quo nomine appellem nescio, monentem autem scio. Atque haec talis est ut, quae singulariae aut binae tantum evolare ac demigrare videantur, debito spatio interposito, ad oppositum quae situmque litus pervenire simul cernantur. Quapropter quotannis est iis tum Maio, tum Septembri mense miserima clades ex retibus ad oras pelagi praeparatis.

Cur autem insidias anno insequente non vitant? Cur alio non appellant? De itinere vox illa monebat, de insidiis non admonebat.

Et quid erit scolopax nobis? Aestate nives et frigora quaerens aut Alpium asper rima, quae inter Asiam et Europam sunt, ac Urales montes vocantur, aut siqua habentur inaccessibili gelu loca deserta tenebit, ibique dabit operam filiis; redeunte gelu, et saeviente apud nos hieme redibit; nec tamen erit insidiator aut scrutator ex nobis, qui de invento aut reperto scolopacis nido glorietur.

Iam nunc est sermo de iis, quae — mirabile dictu! — animantia subdita septem sunt stellis, quas Triones appellant, aut Carrum, aut Ursas. Ex hisce pleraque ubi concrevit glacie mare, perpetuoque illo Borea semestri omnia nive obducta et abdita sunt, indumento albo vestiuntur, ne hostibus, ursis praesertim albis, facile innotescant. Tum ex regionibus illis asperimis, ubi mitiore aërem sex experta sunt mensibus, ex illa Borealis poli pace descendunt, quasi exsulans inde sex mensibus lumen sequentia, redditura rursus ad Arcticas oras, ubi tempus monuerit.

Pisces quoque ex loco in locum migrant, quorum exodus et vices facto patent, causis latent, redditus non satis notescunt.

(*Ad proximum numerum.*)

M. L.

ANNALES

Europaeum discrimen

Germanorum in Anglos offensio a mense acerrime producitur tum in mari, custodiis ubique positis ne externae naves commeatut ad eos suppeditare possint, tum, idque maxime, in aëre, sine intermissione Londonum, urbem caput, aliasque urbes munitionibus aut officinis industriarum praevalentes, ignivomis globis diu noctuque penteentes, atque incendia omnisque generis ruinam apportantes. Angli vicissim aerēas incursiones peregerunt per Germaniam passim, neque Berolinum missum fecere; quin etiam neque Galliae, Daniae, Bataviae territorio pepercérunt, et Helvetiae, neutram partem sequentis, finibus non semel violatis, in Italiā usque progressi sunt, ubi Augustam Taurinorum, Mediolanum aliaque Pedemontanae, Langobardiae Liguriaeque regionis loca, quamquam non graviter, offenderunt.

In terra Itali per Orientalem Africam contra Anglos pugnarunt, Berberaque urbe capta, a Somalica integra regione eos depulerunt, victoriaque arma ad Aegyptios Anglicos fines usque intulerunt, Sollumam urbem occupantes.

Dum haec infesta fiunt, nubes ex quibus et procella in Balcanica regione impendere videbatur, fausto auspicio dissipatae sunt.

Amice namque dissensiones inter Bulgariam et Rumeniam compositae sunt: per foedus enim Craiovae in urbe pactum, haec inferiorem Dobrugiam cum pace alteri concessit, quae ita septem millibus et septingentis quadratis chilometris atque trecentis et septuaginta millibus incolarum aucta est.

Hungaria autem Transilvaniam a Rumania repetebat; quum in disceptionibus ad rem habitis discrepaniae, quae minime inter partes conciliari viderentur, exortae essent, consilium arbitrio Germaniae atque Italiae commissum est; quorum legati, utriusque nationis ad exterorum negotiorum administri, Vindobonam convenerunt ac Transilvanici territorii partitionem definierunt, optione concessa civibus uni vel alteri civitati adhaerendi, atque fide ab Italia Germaniaque Rumaniae data, sese finium constitutorum integratatem sanctitatemque tutaturas. Ex hac duplii territorii civiumque imminutione, quae Rumaniae contigit, factum est, ut Carolus rex regno abdicaverit et in eius locum sufficitus fuerit Michael filius, qui iam, ut nōnum est, regno ab anno MCMXXVII ad MCMXXX non sine populi favore praefuit.

Priusquam rivos hodie claudamus, addendum est Anglos Bermudas insulas aliasque oceanicas possessiones plures suas Civitatibus Foederatis Americae Septentrionalis locasse, et a Shanghai Sinensi urbe praesidium suum retraxisse.

Idib. Septembr. MCMXL.

POPULCOLA.

Maiore tormento pecunia possidetur, quam acquiritur.

SENECA.

Quod commune alteri est, desinit esse proprium.

QUINTILIANUS.

Haud est virile terga fortunae dare.

SENECA.